



**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**
ANNO 1919

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ



PROFESIONĀLAJĀ IZGLĪTĪBĀ IESAISTĪTO
VISPĀRIZGLĪTOJOŠO MĀCĪBU PRIEKŠMETU PEDAGOGU
KOMPETENCES PAAUGSTINĀŠANA

Ināra Voitkāne

Vēsturiski hronoloģiskais pārskats (kopsavilkuma tabulas)
Senās Indijas radītās kultūrvērtības

Materiāls izstrādāts

ESF Darbības programmas 2007. - 2013.gadam „Cilvēkresursi un nodarbinātība”
prioritātes 1.2. „Izglītība un prasmes”

pasākuma 1.2.1. „Profesionālās izglītības un vispārējo prasmju attīstība”

aktivitātes 1.2.1.2. „Vispārējo zināšanu un prasmju uzlabošana”




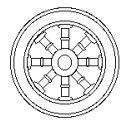



apakšaktivitātes 1.2.1.1.2. „Profesionālajā izglītībā iesaistīto pedagogu kompetences paaugstināšana”

Latvijas Universitātes realizētā projekta

**„Profesionālajā izglītībā iesaistīto vispārīzglītojošo mācību priekšmetu pedagogu
kompetences paaugstināšana”**

(Vienošanās Nr.2009/0274/1DP/1.2.1.1.2/09/IPIA/VIAA/003, LU reģistrācijas Nr.ESS2009/88) īstenošanai.

Rīga, 2010

Laika periodi	Reliģiskais pamats	Rakstība, literatūra	Tehnoloģijas
<p>Vārds Indija cēlies no šīs zemes lielākās upes Indas vārda, kaut gan paši indieši kādreiz šo upi dēvējuši par "Sindhu".</p> <p>Svarīgākie periodi:</p> <p>24. – 17. gs. p.m.ē. - Mohendžodaro un Harapas kultūra.</p> <p>15. – 6. gs. p.m.ē. – Vēdiskais periods (Āriešu ienākšana, zemkopība, hinduisma aizsākumi, kastas, vēdas, eposi). 6. gs. p.m.ē. – budisma un džainisma sākumi, hinduisma krīze.</p> <p>3. gs. – 2.gs. vidus p.m.ē. – Maurju impērija (vienlaicīgi pastāv hinduisms, budisms un džainisms, Ašokas laika arhitektūra)</p> <p>4. – 6. gs. – Guptu impērija (Hinduisma uzvara pār budismu, budisma noriets, tā izplatība ārpus Indijas, zinātņu attīstība).</p> <p>Ap 9. gs. – Mongolu iebrukums. Islama reliģijas ienākšana Indijā.</p>	<p>Indijā ir pārstāvētas daudzas reliģijas: hinduisms, budisms, džainisms.</p> <p>Hinduisms – "mūžīgā reliģija", kas izveidojās 1. g.t. p.m.ē. uz Vēdu reliģijas pamata (brahmanisms). Rigvēdā – hinduisma svētajos rakstos - tiek dotas atbildes uz to, kas ir cilvēks, kas ir visa būtība. Brahmū uzskata par visa esošā pirmradītāju. Hinduismā ir triāde (trimūrti – "tas, kam ir trīs izskati") – Brahma (pasaules radītājs), Višna (pasaules kārtības uzturētājs) un Šiva (iznīcinošais spēks). Šie dievi ir vienas būtības trīs dažādas izpausmes. Hinduisms sludina reinkarnāciju (pārdzimšanu). Darot sliktas lietas, notiek pārdzimšana zemākos līmeņos (dzīvniekā), bet, darot labas lietas, notiek pārdzimšana augstākos līmeņos. Cilvēka likteni nosaka karmas likums (tas izskaidro dzīvē pastāvošo nevienlīdzību kā iepriekšējās dzīves darbību sekas), mērķis ir sasniegt mokšu (atbrīvošanās no dzimšanas, nāves un pārdzimšanas cikla). Reliģija eksistē mūsdienās.</p> <p>Budisms „atklāsmes reliģija”, „reliģija bez dieva”. Radās ap 6. gs. p.m.ē. Budismu ir radīusi reāla persona - Sidhārts Gautama Buda (sanskritā Buda ir "apskaidrotais"), kas savā dzīves laikā meklēja dzīves jēgu no greznības līdz askētismam. 30 gadu vecumā sasniedza atklāsmi un dievišķo apskaidrību, kļūdams par pamatlicēju jaunai mācībai, kura sludina vidusceļu - meditāciju.</p> <p>Buda atklāj četras dzīves patiesības:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● dzīve ir ciešanas; ● ciešanu cēlonis ir kaislības, vēlmes, iegribas; ● lai atbrīvotos no ciešanām, jāatbrīvojas no vēlmēm; ● lai atbrīvotos no vēlmēm, jāiet Budas norādītais astonoņposmu ceļš (pareiza ticība, lēmumi, valoda, darbība, dzīvesveids, centieni, domāšana un apcere). <p>Cilvēkam ir jāsasniedz nirvāna (visu ciešanu izbeigšana). Sasniedzot augstāko mērķi - nirvānu, cilvēks atbrīvojas no reinkarnācijas (mūžīgās pārdzimšanas).</p> <p>Budisma svētie raksti ir "Tīpitaka". Budisma galvenie virzieni ir: dzenbudisms, lamaisms, theravāda, mahājāna.</p> <p>Džainisms. Radās ap 6.gs. p.m.ē. Džainismu izveidoja reāla persona - Mahāvīra Vardhamāna (uzskata par kustības reformatoru). Džainisms nerunā par Dievu un dievībām. Ļaunuma un ciešanu sakne meklējama pašā cilvēkā, tāpēc tie, kuri uzvar paši sevi un atbrīvojas no dziņām, kļūst par džiņu ("uzvarētājs"). Džinisms sludina savu patiesību – dzīvo būtnu neiznīcināšana, reliģijas sekotāji atsakās no ērtībām, ko sniedz modernizācija. Džinistu mācības esamība pastāv sešos veidos. Tie ir šādi: dzīvas (ar apziņu apveltītas dvēseles, kas iemiesojās cilvēkos, dzīvniekos, augos, minerālos, ūdenī, vējā, gaisā); laiks; telpa; kustība; miera stāvoklis; matērija. Džainisma mērķis ir dvēseles atbrīvošana, kas īstenojas kā askētisms un ahimss (dzīvu būtnu neiznīcināšana). Ir arī karmas un reinkarnācijas ideja.</p> <div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> <div style="text-align: center;">  <p>Hinduisma simbols</p> </div> <div style="text-align: center;">  <p>Trimūrti – Brahma, Višna, Šiva.</p> </div> <div style="text-align: center;">  <p>Dejošais Šiva</p> </div> </div> <div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center; margin-top: 20px;"> <div style="text-align: center;">  <p>Budisma 8 posmu ceļa simbols</p> </div> <div style="text-align: center;">  <p>Sēdošais Buda</p> </div> <div style="text-align: center;">  <p>Sidhārtha Gautama, kas kļuva par Buda</p> </div> <div style="text-align: center;">  <p>Budas statuļa</p> </div> </div>	<p>Rakstība – sanskrits (indoeiropiešu valodu saimes valoda, kas ir viena no senākajām indoeiropiešu valodām).</p> <p>Vēdas – senindiešu svētie raksti: Viens no nozīmīgākajiem periodiem Senās Indijas vēsturē ir vēdiskais periods. Vislabāko informāciju par šo kultūru sniedz senindiešu reliģiskās literatūras kopums – Vēdas (Vēdas ir sarakstītas sanskritā). Vēdas ir hinduisma reliģijas Svētie raksti, kuras arī dēvē par himnām dieviem. Hinduisti uzskata, ka Vēdas nav cilvēku garīgās domas rezultāts, bet gan dievišķā atklāsmē, tāpēc ir absolūta patiesība un neapšaubāma. Vēdiskā literatūra sastāv no prozas un dzejas, dziedājumiem, leģendām un rituālu skaidrojumiem, filozofiskiem dialogiem, himnām, spriedumiem un cita, tāpat tas ir dažādu tekstu apvienojums, kas palīdz izprast Senās Indijas filozofiskās skolas.</p> <p>Ir četri galvenie vēdu apkopojumi. Samhitā (krājumi) - šo četru vēdu apvienojums:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Rigvēdas – dieviem veltīto himnu krājums. Vissenkās no vēdām, kuras iepazīstina klausītāju ar Senās Indijas dieviem, to uzdevumiem, funkcijām un vietu dievu panteonā (saules dievs Sūrja, debesu dievs Djauss, uguns dievs Agni, vēju dievs Vāju, vētras un negaisa dievs Rudru, pērķona dievs Indra, nakts dievs Varuna, dienas dievs Mitra u.c.). Pavisam kopā ir 1028 rigvēdas. ● Samavēdas - melodiju krājums ('sāman' - melodija). ● Jadžūrvēdas – rituālu tekstu krājums ('jadžus - upuris). ● Atharvēdas – maģisko formu krājums. <p>Laika gaitā vēdas tika papildinātas ar:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Brahmanām - priesteru komentāri, rituāla izskaidrojumi prozā. ● Aranjanām - vientuļnieku skaidrojumi. ● Upanišadas - senindiešu gudro filozofiski traktāti, izskaidrojumi prozā un dzejā. Lasot tikai visus četrus vēdu veidus, ir grūti izprast to nozīmi, tāpēc skaidrojošo funkciju veic upanišadas. <p>Vēdās tiek atspoguļota cilvēka rašanās no pirmcivēka Purušas, kuram bija tūkstoš kāju, galvu un acu. No viņa sastāvdaļām rodas varmas - sociālās grupas Indijā, no kurām savukārt radušās kastas, kas vēl pastāv mūsdienā Indijā. No Purušas mutes radās brahmaņi (priesteru kārta senās Indijas kastu sistēmā), no rokām radžani jeb kšatriji (valdnieki, karavīri), no gurniem – vaišjas (zemkopji, lopkopji, tīrgotāji, amatnieki), no kājām – šūdras (iekarotās tautas, kā arī ārieši, kas apprecējās ar neāriešiem). Vēl bija nepieskaitāmie - cilvēki ārpus kastu sistēmas, no sabiedrības atstumtie, nicināmie.</p> <p>Episka literatūra: Seno vēdisko gudrību pauž senie indiešu eposi (ap 1.g.t. p.m.ē.) - "Rāmajāna" (iespējamais autors Valmīke) un "Mahābhārata" (iespējamais autors gudrais Vjāsu). Abi eposi ir spilgti dokumenti par Senās Indijas vēsturi, dabu, tradīcijām, no tiem var spriest par cilvēku dzīvi, parazīm, jo citā veidā senie indieši nedokumentēja savus notikumus, uzskatot, ka tas nav nepieciešams, pat noliedzot to.</p> <p>Eposā "Rāmajāna" centrālā persona ir seno indiešu dievība Rāma. Eposa sižets vēsta par Rāmas piedzīvojumiem un varoņdarbiem, atbrīvojot savu mīļoto sievu Sītu no gūsta, kuru jaunais dēmons Rāvana nolapūjis un aizvedis uz tālo Lanku.</p> <p>Epos "Mahābhārata" vēsta par divu radniecīgo cilšu Pandavu un Kauravu cīņu. "Mahābhārata" ir stāstīts par asiņainajām kaujām un valdnieka gaitām, galveno uzsvāru liekot liktenim un tā bezgalīgajai ietekmei uz cilvēku, izskan arī uzskats par dharmu (pienākumu). Pēc savas būtības tā ir cīņa par taisnību, kas beidzas ar labā uzvaru pār ļauno.</p>	<p>Ievērojami ir sasniegumi dažādās zinātnes nozarēs: matemātikā, astronomijā, medicīnā.</p> <p>Matemātika:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Harapas kultūras laikā skaitīšanas sistēma balstījās uz desmit ciparu un nulles jēdzienu (šodien to ir pārņēmuši gandrīz visa pasaule). ● Vēdās ir runāts par dažādām mēru sistēmām un ģeometriskām figūrām. ● Zinātnieks Ārjabhata (4.-5.gs.) lietoja kvadrātvienādojumus, daļskaitļus, procentu aprēķinus, lineāros vienādojumus ar diviem nezināmajiem, bija izskatījis „pi” vērtību (3,1416). <p>Astronomija:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Pazina Sauli un Mēnesi, kā arī citas planētas un zvaigznājus. ● Lietoja kalendāru, kas sastāvēja no 12 mēnešiem un katrs mēnesis – 30 dienas. ● Zinātnieks Ārjabhata izvirzīja hipotēzi, ka Zeme griežas ap savu asi, bet debesis ir nekustīgas. Zinātniski skaidroja saules un Mēness aptumsumus. ● Izteica hipotēzi par Zemes pievilksnības spēku. <p>Medicīna:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Mohendžodaro un Harapas periodā sastopamas senākie zināmie sanitāri – tehniskās celtnes: pirts, baseini, kanalizācijas sistēmas. ● Medicīna bija saistīta ar reliģiskiem ticējumiem un maģiju. ● Labas zināšanas anatomijā – bija pazīstami ap 300 dažādu cilvēka orgānu nosaukumi. ● Medikāli uzskatīja, ka cilvēka ķermenis sastāvēja no pieciem elementiem: ētera (vējš), uguns, ūdens, gaisa un zemes (glotas). Izjaucot šo attiecību līdzsvaru parādījās slimības. ● Augstas ķirurģiskās iemaņas – veica ķermeņa daļu amputāciju, plastiskās un cita veida operācijas. ● Jebkuras slimības rezultātā tika ārstēti viss organisms, iedarbojoties medicīniski un garīgi. ● Veicināja higiēniskās tradīcijas – aizliedz uz ielām izmest atkritumus, reglamentēja mirušo sadedzināšanas veidu un vietas. <p>Pastāvēja ārsta ētikas likumi, kas prasīja nevainojamu ārējo izskatu, cieņu pret kolēģiem, pacietību pret slimniekiem, trūcīgo pacientu bezmaksas ārstēšana.</p>

Izskaidrojiet jēdzienus: budisms, džainisms, hinduisms, karma, mandala, nirvāna, stamba, stūpa, upanišadas, vēdas.

Māksla un arhitektūra

Arhitektūra:

- Mohendžodaro un Harapas kultūras periodā bija attīstīta **plānveidīga pilsētbūvniecība**, cēla dzīvojamās mājas, baseinus, sabiedriskās ēkas. Celniecības materiāls bija apdedzināti un neapdedzināti ķieģeļi. Bija attīstītas kanalizācijas un ūdensapgādes sistēmas.
- **Stūpas** (budisma relikvāriji, kurās tika uzglabāti Budas un tā mācekļu pelni). Stūpām ir puslodes forma, kam ir simbolisks raksturs: sfēriskā forma simbolizē debesis; trīs apaļās plāksnes virsotnē simbolizē budistu trīs pasaules, bet stūpas centrālā ass - pasaules koku, kas savieno debesis un zemi. Ievērojamākā ir **Sanči stūpa** (250. g. p. m. ē.), kuras augstums ir 16, 5 metri, bet pamata diametrs ir 36, 5 metri.
- **Piemīņas stabi (stambhas)**. Valdnieka Ašokas laikā cēla augstas akmens kolonnas, kuru garums sasniedz pat 10 metrus. Šajās kolonnās tika iecirsti valdnieka rīkojumi un budisma teksti. Īpaši grezni bija kolonnu kapitēļi. Viens no pazīstamākajiem ir „**Lauvu kapitēlis**”, kas atspoguļots neatkarīgās Indijas ģerbonis. To rotā otrādi apgriezts lotosa zieda (budisma simbols) formas kapitēlis, uz kura stāv četras lauvas, kas ir vērsti pret visām četrām debespusēm. Uz pamatnes atveidoti četri dzīvnieki – lauva, zirgs, vērsis un zilonis. Tie simbolizē četras debespuses, četrus pimelementus, tos atdala dharmas rati.
- **Klinšu tempļi**. Ašokas valdnieka laikā aizsākās arī klinšu tempļu un klosteru kompleksu būve, kas turpinājās līdz pat mūsu ēras 8. gs. Tempļi tika izcirsti klinšu pārkarēs. Tempļa telpa (**čaitijas**) iestiepās klints dziļumā (piemēram, Karli tempļa čaitijas garums ir 41m, bet platums – 15,5 m). Divas greznu kolonnu rindas čaitijai iekšienē sadalīja to trīs jomos. Iepretī ieejai čaitijai dziļumā apšādas daļā parasti novietoja stūpu. Budas attēls uz tās parādījās tikai mūsu ērā. Kompleksos ietilpa arī mūku mītnes – **vihāras**. Tas bija tainstūra zāles ar mūku celmē visapkārt. Tempļa fasādes bija rotātas ar cilņiem. Pazīstamākais tempļis **Adžantas komplekss** (3.-7. gs.), tas sastāv no 29 alām - 5 čaitijām un 24 vihārām - Vaghoras upes krastu klintīs.
- Guptu impērijas laikā cēla **virszemes tempļus**. Senie meistari tos cēla no koka, tempļi bija ievērojami ne tikai ar savu īpatnējo arhitektonisko veidojumu, bet arī ar rotājumu, dekoratīvo noformējumu, gleznojumiem. Mūsdienās mums nav iespējas redzēt šīs unikālās celtnes, jo tās nav saglabājušās.
- Viduslaikos arhitektūra iezīmējās tempļu kompleksi ar saviem augstiem un krāšņiem torņiem – **gopurām**. Tie savijās arhitektūras un tēlniecības formas, kurās parādījās mitoloģiskie motīvi. Piemēram, Lingradža tempļis 11. gs., Minakši tempļis 17. gs.
- 12. - 13. gs. **musulmaņu iekarojumu rezultātā arhitektūrā un mākslā sāk dominēt Tuvo un Vidējo Austrumu tradīcija**, kas ienes jaunas formas, elementus un celtnu tipus: mošejas, mauzolejus. Nonākuši musulmaņu jūgā, celtnieki sāk izmantot vairāk dekoratīvi lietišķās mākslas elementus, jo iekarotāji aizliedz attēlot dzīvas būtnes, kā arī seko citi aizliegumi. Viena no iespaidīgākajām celtnēm ir Lielo Mongoļu impērijas laikā mauzolejs – **Tadž Mahals** (17. gs.). mauzolejs ir rotāts ar ažiūriem rotājumiem, torņiem un kupolu, kas izteiksmīgi atspīd ūdenī.

Glezniecība. Gleznojumi tika veikti uz sienām. Gleznojums tika veikts uz mitra apmetuma. Krāsas netika šķīdinātas ūdenī, bet tika pagatavotas ar dažādu saistvielu palīdzību. **Adžantas komplekss** ir īpaši ievērojams ar sienu gleznojumiem, kas zīmēti uz mitra apmetuma un attiecas uz Guptu dinastijas valdīšanas laiku. Zīmējumi ir redzami gan uz sienām, kolonnām un griestiem. Griestu gleznojumos izmantoja dekoratīvi ornamentālo rakstu, bet uz sienām attēloja žanra ainas no Budas dzīves. Gleznojumos tika atveidoti dievi, cilvēki, dzīvnieki, augi, dabas garu un dēmonu tēli, kas savijas lielā mozaikā. Centrā vienmēr bija Buda vai cita hinduisma dievības. Gleznojumiem ir augsta mākslinieciska un izziņoša vērtība.

Lielu vērtība ir mandalas atveidošanai (auž vai veido no krāsotām smiltīm). **Mandala** – tēlaina diagramma, kas simbolizē kosmogoniskos priekšstatus par Visuma uzbūvi. Kompozīcijas ir stingri kanoniskas un īpaši tiek gatavotas katram konkrētam gadījumam.

Tēlniecība:

- Daudzi tēlniecības darbi ir saglabājušies no Mohendžodaro un Harapas kultūras perioda. Galvenokārt saglabājas **sīkplastikas figūras un zīmogu gravējumi**. Cilvēku atveidojumi atspoguļo cilvēku piederību dažādiem sabiedrības slāņiem. Piemēram, **priesteris**. 3. gt. p. m. ē. un **dejojāja** 3. gt. p. m. ē. Apbrīnojami ir kvadrātveida zīmogi (4x4 cm) (**zīmogi no Mohendžodaro**. 3. gt. p. m. ē.) uz kuriem ir attēloti dzīvnieki (iespējams tie ir svētie dzīvnieki), augi, cilvēki un pat dievības. Uz tiem ir sastopami arī rakstu zīmes, kuras šodien ir tikai daļēji atšifrētas. Atrasti apmēram 2000 zīmogu.
- Ašokas laikā **piemīņas stabi**, kuru kolonas ir greznotas ar cilņiem. Viens no pazīstamākajiem ir „**Lauvu kapitēlis**”.
- Vēlākajos kultūras periodos tēlniecība kalpoja par arhitektūras rotājumu. **Tēlniecībai bija rotājošā un dekoratīvā funkcija**. Piemēram, tempļu fasādes tika rotātas ar cilņiem (parasti motīvi bija saistīti ar Budas dzīves atveidojumu). Viduslaikos tempļu torņi - gopuras tika rotāti ar cilņiem. Cilņos dominēja mitoloģiskie motīvi.
- 9. un 10. gs. attīstījās skulpturālo **figūru bronzas lējumu tehnika**. Spilgts paraugs ir **dejojoša dieva Šivas tēls**.
- **Dievu figūras tika atveidotas kā apaļskulptūras, kas tika novietotas tempļos. Slavena ir Budas gigantiska figūra.**

Dejošana: Deja indiešiem ir ļoti svarīga dzīves sastāvdaļa. Deja indiešiem ir ļoti izsmalcināta, baudāma; katrs tās elements ir savdabīgs un izstrādāts, vēstot par kaut ko. Katrs žests ir ar savu nozīmi, ko dejotājs izpilda dejas laikā. Lai precīzi izpildītu deju, ir ilgstoši jāmacās, apgūstot dejas mākslu sākot no pamatiem. Dejojāji ietērpjas savdabīgos, mistiskos tērpos, kā arī lieto speciālu grīmu, lai labāk izteiktu dejas domu un attēlotu mitoloģiskos tēlus. Daži to mēdz uzskatīt par piekto viedu vai pat par jogas elementu.

Attēli

Arhitektūra:



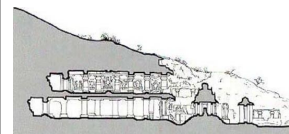
Harapas pilsētas drupas.



Sanči stūpa (250. g. p. m. ē.)



Sanči stūpas torāna.



Eloras kompleksa shēma.



Kailasantas tempļis Elorā.



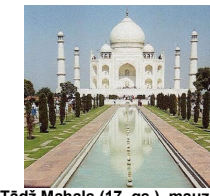
Lingaradžas tempļis (11. gs.)



Minakši tempļis 17. gs.



Tempļis Bunanesvarā.



Tadž Mahals (17. gs.) mauzolejs.

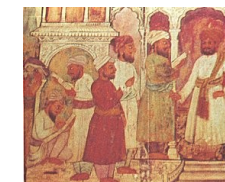
Glezniecība:



Mandala.

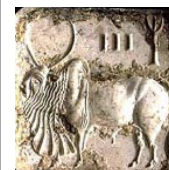


Adžantas tempļa sienu gleznojums. Bodisatava (3.-7.gs.)



Sienas gleznojums.

Tēlniecība:



Zīmogs no Mohendžodaro. 3. gt. p. m. ē.



Priesteris. 3. gt. p. m. ē.



Piemīņas stabs – Lauvu kapitēlis.



Tempļa fasādes rotājums.



Tempļa fasādes rotājuma fragments. Dievs Šiva ar savu sievu Pārvatī.